

Egy kelet-európai regény

DUMITRU RADU POPESCU: KIRÁLYI VADÁSZAT

D. R. Popescu az újabb román irodalom egyik legjelentősebb alakja. Igen sokoldalú: novellista, regény- és drámaíró, szerkesztő. A magyar olvasóhoz már több könyve eljutott: az Európa Könyvkiadó Modern Könyvtár sorozatában két műve is megjelent (*Vágy*, 1966; *Akik csak az erdőt látták*, 1974). *Királyi vadászat* című regényét a Kriterion adta ki Fodor Sándor fordításában. Ha ennek a könyvnek meg akarjuk határozni az értékét, több közelítési mód is kínálkozik. Mert lehet Popescu művét — a tartalom és forma merev, óhatatlanul egyszerűsítő szétválasztását kizárva — érdekes és kitűnő írói módszeréért becsülnünk. Ami engem fölkavart: mégsem a mesterien alkalmazott regénytechnika, hanem az erős kelet-európai szempont. Az, hogy az író olyan történetet keresett és talált, melybe a szomszédos, kelet-európai népek történelmének egyik periódusa (az 50-es évek) sűrítendő. Popescu azonban azzal se elégedett meg, hogy bemutassa: mi történt. Az események genezisére, a hogyanra volt kíváncsi.

A hét, látszólag önálló történetből álló regény hőse Tică Dunărințu ügyész, aki apja eltűnésének rejtélyeit kutatja. A nyomozás során egy forrongó, formálódóban levő történelmi korszak politikai és erkölcsi komplexuma, tény-, indulat- és magatartás-információinak bősége tárul fel. Tică a szétfoszló emlékekből — beszélgetőpartnerei segítségével — életre álmodja apját, s önmagára eszmél. Az apa titokzatos sorsát követve is önmagát keresi.

„...nem vagyok hajlandó végignézni a demokrácia öngyilkosságát” — mondja az apa, Horia Dunărințu már a második történetben. Természetes, hogy összeütközésbe kerül azokkal, akik nem meggyőződésből, hanem becsvágyból cselekednek. Azokkal, akik súlyosbítanak egy jövátéhetetlen politikai torzulást. A harmadik történetben szereplő Ilie Manu, a börtönbe zárt tanár is tudja, hogy valaki meg akart szabadulni tőle. Hogy valakinek az útjában állt. Miként Horia Dunărințut, őt is kemény fából faragták. Ő is megveti a „futószalagon készült, egyéniség nélküli” embereket: „az olyan, aki bizonyos állásba jutva elveszti egyéniségét, azt hiszem, annak sohasem is volt egyénisége”. Gyűlöli azokat, akik csak úgy tudnak élni, hogy állandóan istenítenek, bálványként tisztelnek valakit. A következő történet egyik figurája, az egyetemi tanársegéd azért kerül börtönbe, mert mondott valamit azokról a „káposztafejekről”, akikhez a költők csak dicsőítő versben szólhattak. Ez a tanár aztán színes vonalakkal díszíteti hallgatói füzetét, hogy hozzászoktassa őket a képtelenségekhez. De a sok baj és megalázottság után mégis „egész maradt: érintetlen egész. Semmi sem vetett árnyat egészember-mosolyára.” Dunărințu és társai tehát észreveszik, hogy mi történik körülöttük, sőt, szóvá is teszik. S éppen itt „hibáznak”. Velük szemben pedig a politikai és erkölcsi prostitúciózás számtalan példája. Gălătioan és Moise például — káderlapjukat javítandó — egy háborúban elpusztult illegális kommunisztát felhasználva „bizonyítják” be, hogy „fontos, veszélyes és hősiess” szerepük volt a világegés idején. Látjuk: ahány történet, sőt, ahány figura, annyi regény. Popescu regényének eseménybősége, a műbe sűrített életanyag gazdagsága pedig — bátran mondhatjuk — kiemelkedő a modern prózában.

Az ötödik, kisregény terjedelmű történet, mely önmagában is megállná helyét, a regény legjobb része. A Duna menti falucskában veszettséget állapítanak meg a kutyákon, s a nagy hatalmú Gălătioan kutyája kivételével mindegyik állatot megmérgezik a falubeliek. Az emberek tehát egy másik ember állata előtt alázkodnak

meg. Ebből az alaphelyzetből bomlik ki talán legvilágosabban és legegységesebben a regény morális jellege. A betegség Popescu művében is csak motívum. A konfliktusok az emberek között vannak, a rossz az emberek miatt szabadult el. Világos, hogy a jelképpé emelkedő járvány a Királyi vadászatot a világirodalom nem egy kiemelkedő alkotásával hozza összefüggésbe. Defoe művétől (*A londoni pestis*) Camus *Pestiséig* és Čapek *Fehér kór* című drámájáig tart ez a sor. Camus regényében a pestis a fasizmust asszociálja. A Királyi vadászatban a veszettség egy „átmeneti” korszak torzulását, a forradalom „vadhajtását” juttatja eszünkbe. „... ha az ember hozzászokik egy örültséghez, azt jelenti, hogy elfogadott egy igazságot:” — mondja Irimie a fiatal orvosról, aki már nem hívja az embereket kuttyákat fogni: „hozzászokott és megbékélt a gondolattal, hogy úgysem pusztíthatjuk el valamennyit...”.

Amde belenyugodni, a bajok elől elbújni nem lehet. A történet tragikus befejezése (az orvosra ráfognák, hogy veszett, s kuttyákkal maratják meg) is ezt bizonyítja. Popescu itt kitűnő írói érzékkel fedezi föl és mutatja be „az embertelenség mozgató rugóit”. A regény egészében vissza-visszatérő kérdés: „Hogy vakulhatnak meg az emberek egy csapásra?” Egy Kálmán nevű magyartól Tică ezt a választ kapja: „A kétségbeesés teszi, hogy az ember csak sodortatja magát az árral, egyetért mások tetteivel, és nem próbál megoldást találni. A zsarnokság egyébként arra alapoz, hogy az emberek nem gondolkodnak, így lopózik be a házukba, lelkükbe, tisztánlátásukra hivatkozva nyeri el jóváhagyásukat: nincs mit tenni, ez a helyzet!” A járvány realiztikus leírására bonyolult erkölcsfilozófiai kérdések analízise épül.

A Királyi vadászat regénystruktúrája a személyiséget egy általánosított élet-szemlélet, -felfogás képviselőjévé emeli. Az író nem részletezi a személyiség egyedi jellemzőit. (A részletezésre egyébként lehetősége sincs, hiszen a fontosabb figurák száma is több tucatnyi. Az aprólékos, hagyományos jellemrajz csödhöz vezetne.) Személy szerint Tică Dunărinturól például vajmi keveset tudunk meg. Viszont olyan vonásokat hordoz (nem arcnélküli tehát!), melyek egy, az igazságot kereső, helyét a történelemben, a társadalomban megtalálni vágyó fiatal nemzedék sajátjai. „Aki elhatárolja magát az én nyomozásomtól... , az elszakad tőlem, mondhatnám ellenségemmé válik... Én meg szeretném érteni a világot, a rendeltetését, látni szeretném, mi történt Dunărintu tanítóval a világ alakulása közben, hogy példája hasznomra váljék, mert nem jó, mondhatnám, rossz, ha az apa élete szinte semmi okulásul sem szolgál a fiúnak...” Okulásra bőven ad alkalmat a nyomozás. Csak az a kérdés, hogy a fölbukkanó „piszkos dolgok” nem idéznek-e elő véletlenül kiábrándulást, szkepszist. Tică azonban nem téveszti össze a forradalmat a forradalom vadhajtásaival.

A hagyományos regényre csupán az eseménybőség emlékeztet itt. Míg az írói valóságfelfedező (vagy újrafelfedező) szenvedély az ábrázolt kor valóságának már-már epikus teljességét nyújtja, addig a korszerű regénytechnikai megoldások iránti érdeklődés a jellegzetesen modern regényelemek megjelenésében figyelhető meg. A Királyi vadászatban az epizódok, részletek egységes regénykonstrukcióvá rendeződnek. A gazdag, szerteágazó életanyag egy erős szállra, a nyomozásra kristályosul. Popescunak a regény hét történetre osztásával eleve módja van arra, hogy több oldalról közeledjen a keresett történelmi igazság felé. Az eseménysor „vágásai”, az abbahagyás és újratekésztés mesteri alkalmazása is az események tér-idő egységének hiányával függ össze. A jelen idejű történés (a nyomozás) nem főesemény a regényben, hiszen minden egyes történetben új cselekményszál indul. (Egyébként se lehetne az, mivel a nyomozás nem cél, hanem eszköz.) A Tică beszélgetőpartnereinek szavaiból kibontakozó rendkívül sokféle történés (különböző színhely, idő, más figurák stb.) érintkezik, egybefut. Popescu nem értelmez, nem magyaráz, mindvégig személytelen marad. Az író tehát nem szólal meg, az általa teremtett regényvilág „beszél” helyette.

A Királyi vadászat egyik — nem lényegtelen — jellemzője a fantasztikum. Popescu hőseit a titkok, rejtélyek atmoszférája veszi körül. Természetesen hozzájárul ehhez az is, hogy az író igen nagy kedvvel, előszeretettel ábrázolja az ősi hiedelme-

ket konzerváló falusi-kisvárosi világot. Sevastița anyó például teknősbékát tesz a szülő nő hasára, mert a békák „megszabadítják a gonosztól mindazokat a helyeket, ahol megjelennek...” A román népi szólások és humor számtalan példáját idézhetnénk a regényből. (Igaza van Kántor Lajosnak: amiben Popescu „... talán egyedül-állót alkotott a román irodalomban, az a népi gyökerű realizmus s a modern világ-irodalom parabolatechnikájának, szemléletének eredeti ötvözete”. — Utunk, 1975. 43. sz.) De abban, hogy a jogtalanul fogva tartott férje miatt aggódó Iolanda temető melletti házában ablakán kitekintve úgy látja, hogy a fehér keresztet le akarnak tódolni a temetődombról a városba, már nem egyszerűen egy babonás nő képzelődését kell látnunk. A misztikumnak többnyire funkciója van a regényben. Néhány helyen viszont (például A Vörös-tenger című történetben) nem indokolt a rejtélyek halmozása.

Befejezetlennek tűnik a regény, a krimifeszültséget feloldó befejezés is elmarad. Horia Dunărițunak felesége kriptát készített, az üres koporsót is elhelyezik benne. De mi lesz Ticával? A titkot nem sikerült ugyan földérite, tanulni viszont mindenképpen tanult. „...mert aki nem tanul a múlt tapasztalataiból..., annak meg kell ismételnie ezeket a tapasztalatokat...” (Kriterion, 1975.)

OLASZ SÁNDOR

